THE HEBREW JOURNAL

דער אידישער זשורנאַל

THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO LIMITED
N. FRIEDLAND, President

542 DUNDAS ST. WEST, Telephone Trinity 6830-6831
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO, ONT. 25

די אידען וועלען געדיינקען וואָס קאַנאַדע האָט פאַר זיי געטאָן

אין מערץ פון דאָס יאָר איז געוואָרען הונדערט יאָר זײַט די אידען אין קאַנאַדע האָבען באַקומען גלייכע ציווילע און פּאָליטישע פרייהייט אין קאַנאַדע.

דעם 16-טען מערץ, 1831 האָט סעמועל בעקאַנקאורט האַרט אַריינגעשראָגען א געזעץ־פּראָיעקט אין דער לעגיסלאַטור צו געבען די אידען גלייכע פּאָליטישע און ציווילע רעכטן, די זעלבע רעכט ווי עס האָבען געהאַט די אַנדערע טיילען פון דער באַפעלקערונג.

דער געזעץ־פּראָיעקט איז געשטיצט געוואָרען פון א גרויסע צאָל לעגיסלאַטור מיטגלידער, און עס איז געוואָרען א געזעץ.

זײַט דאַן האָט דער איד אין קאַנאַדע גלייכע רעכט אויף אַלע געביטען. דער איד האָט מיט א פולער האַנט באַצאָלט קאַנאַדע דערפאַר.

דער איד האָט, אַלס פּיאָנער, געהאָלפען אַנטוויקלען קאַנאַדע אויף אַלע געביטען, און קוקט מען איבער די קאַנאַדער געשיכטע, איז ניטאָ קיין איין צווייג אין איר אַנטוויקלונג, אין וועלכען די אידען זאָלען ניט האָבען גענומען א פּראָמינענטען אַנטייל. אין אייניגע צווייגען מער און אין איינינע ווייניגער.

האָט דער איד האַרט געהאָלפען אַנטוויקלען און אַוועקשטעלען די קאַנאַדער פינאַנצען אויף א סאָלידען באַזיס און אַנטוויקלען אַן אינטערנאַציאָנאַלען האַנדעל דורך א געזונטער באַנק סיסטעם.

האָט דער איד דזשאַזעף אַנטוויקלט די עלעקטרישע אינדוסטריע אין קאַנאַדע, און אַזוי, איבער דעם גאַנצען גאַנג פון דער קאַנאַדער געשיכטע ציהט זיך אידישע אַרבייט פאַר קאַנאַדע ווי א רויטער שנור ביז היינט צו טאָג.

די אידישע דאַנקבאַרקייט צו קאַנאַדע איז א פאַרדינטע, ווייל קאַנאַדע האָט אין דער הינזיכט געוויזען א גוטען ביישפּיעל, און עס איז מעגליך, אַז א דאַנק דער האַנדלונג פון קאַנאַדע אין באַצוג צו געבען אידען גלייך־באַרעכטיגונג, האָבען עס דערנאָך אַנדערע לענדער געטאָן.

קאַנאַדע האָט אין דער הינזיכט געוויזען א גוטען ביישפּיעל דער מוטער־לאַנד, ענגלאַנד, וואו אידען האָבען זיך צו יענער צייט ניט געהאַט קיין גלייכבאַרעכטיגונג און אידען האָבען ניט געקענט זיצען אין ענגלישען פּאַרלאַמענט. ערשט מיט 35 יאָר שפּעטער, אין 1866 האָבען די אידען אין ענגלאַנד באַקומען די זעלבע רעכט ווי די אידען אין קאַנאַדע.

צוויי יאָר נאָכדעם ווי קאַנאַדע האָט געגעבען אידען גלייכבאַרעכטיגונג, דאָס הייסט, אין 1833, האָט לאָרד מעקאָולי אַריינגעבראַכט א פּראָיעקט אין ענגלישען פּאַרלאַמענט, אַז אידען זאָלען מעגען דערוויילט ווערען אַלס פּאַרלאַמענט מיטגלידער און דער פּראָיעקט איז צוריקגעוויזען געוואָרען מיט א גרויסער מערהייט.

מיט 15 יאָר שפּעטער, דאָס הייסט, אין 1848, האָט דער פּאַרלאַמענט מיטגלייד ר. ל. שעל, געפאָדערט אין ענגלישען פּאַרלאַמענט, אַז אידען זאָלען באַקומען גלייכע רעכט, און ניט אַבטעגדיג וואָס ער האָט דאַן באַקומען א באַדייטענדע שטיצע פון פיעלע פּאַרלאַמענט מיטגלידער, איז דאָך זיין פאָדערונג אָפּגעוואָרפען געוואָרען.

צעהן מאָל דער דער ענגלישער פּאַרלאַמענט אָנגענומען א געזעץ פאַר אידישער גלייכבאַרעכטיגונג אין ענגלאַנד ביז די לאָרדען הויז האָט ענדליך צו דעם צוגעשטימט.

קאַנאַדע איז אויפ'ן געביט פון געבען אידען גלייכבאַרעכטיגונג גע־וועזען א פּיאָנערין און האָט געוויזען אַנדערע לענדער א ביישפּיעל, און די אידען אין קאַנאַדע וועלען דאָס ניט פאַרגעסען.

די אידען וועלען אַלע מאָל געדענקען די פרייהייט, וועלכע זיי האָבען אין קאַנאַדע.

א סטאַטיסטיק וועלכע איז דער שטאַרקסטער אַרגומענט

גענוג אַרגומענטען זענען אָנגעגעבען געוואָרען פאַר דעם, אַז קאַנאַדע דאַרף ניט האַלטען פאַרשלאָסען אירע טויערען פאַר אימיגראַנטען פון איר־ראָפּא. גענוג איז די פראַגע דעבאַטירט געוואָרען פון יעדען שטאַנדפּונקט, דאָך געהט די פראַגע וועגען פאַרשלאָסענע אָדער אָפענע טויערען פאַר אימי־גראַנטען אין קאַנאַדע קיינמאָל ניט אַרונטער פון טאָג־אָרדענונג.

דאָס איז דערפאַר, ווייל די פראַגע איז איינע פון די אָנגעוויזאַנסטע. דערפאַר, וואָס אַזוי לאַנג ווי עס וועלען זיין אימיגראַנטען, וועלכע ווייל אַריינפאָרען אין קאַנאַדע, און אַזוי לאַנג ווי קאַנאַדע וועט זיין א לאַנד, וועל־כע נויטיגט זיך אין אימיגראַנטען, וועט די פראַגע ניט אויפגעהערט דיס־קוטירט צו ווערען.

דער שטאַרקסטער אַרגומענט פאַר פרייער אימיגראַציע אין קאַנאַדע איז, אָהן צווייפעל, דער סטאַטיסטישער באַריכט, וועלכער איז די טעג פאַר־עפענטליכט געוואָרען פון דער דאָמיניאָן סטאַטיסטישער ביורא וועגען גע־בורטען און טויטען־פאַלען.

די ביורא באַריכטעט, אַז אין קאַנאַדער שטעדט, וועלכע האָבען א באַפעלקערונג פון צעהן טויזענט און מעהר, איז די צאָל געבורטען אין דער חודש אפריל פון דאָס יאָר געווען מיט איבער הונדערט ווייניגער איידער אין דעם זעלבען חודש אין דעם פאַרגאַנגענעם יאָר, אָדער זיין געווען מיט 160 ווייניגער, ווייל אין אפריל פון דאָס יאָר זענען אין די דערמאָנטע שטעדט געבוירען געוואָרען 7427 קינדער, און אין פאַר־א־יאָריגען חודש אפריל זענען געבוירען געוואָרען 7587.

פאַרגלייכענדיג די דאָזיגע סטאַטיסטיק מיט די ציפערען פון דעם ווייפיעל הייראַטען עס זענען אין חודש אפריל געווען, זעהט מען, אַז אי די געבורטען, און אויך די הייראַטען האָבען זיך פאַרקלענערט. גלייכצייטיג האָט זיך דער פּראָצענט פון טויטען־פאַלען פאַרגרעסערט.

עס איז ניט נויטיג פון דעם צו ציהען קיין שלוסען, אַז קאַנאַדע האַלט שוין ביים פאַרלירען איר באַפעלקערונג. אַז אויב די צאָל הייראַטען און די צאָל געבורטען ווערען פאַרקלענערט אין די טויטענפאַלען פאַרגרעסערען זיך, האַלט שוין קאַנאַדע ביים אונטערגעהן. אָבער דאָס איז א גאָר שטאַר־קער אַרגומענט פאַר אביסעל א פרייערער אימיגראַציע.

עס איז מעגליך, אַז אין דער פאַרקלענערטער צאָל הייראַטען איז שולדיג דער עקאָנאָמיש־געדריקטער צושטאַנד אין לאַנד. עס איז אויך מעגליך, אַז דאָס איז די אורזאַכע פון דער פאַרקלענערטער צאָל געבורטען, וועט עס דען העלפען קאַנאַדע וואַקסען?

ציפערען ריידען אַלע מאָל העכער און איבערצייגענדער איידער ווערטערליכע אַרגומענטען.

ווען די געבורטען וואָלטען ניט געפאַלען, דאַרף אויך קאַנאַדע האָבען נאָך א היבש ביסעל מענשען מאַטעריאַל אויסצופילען דאָס לאַנד, זי מוז עס אָבער האָבען ווען מען נעמט אין אַכט די איינבענעבראַכטע ציפערען.

וועלען זיך אונזערע געזעצגעבער פאַרטראַכטען וועגען דם?

ווען סיז קומט צו הילף זיין כרודעה הכל

(א בריעף פון לאָם אַנדזשעלעס)
פון יחזקאל בראַנשטיין

אין די ציטען פון „פּראָספּעריטי" און פיבערהאַפטען געיעג נאָך „רעיל עס־טייט" אין קאַליפאָרניעלאַנד, האָט זיך דאָ אין לאָם אַנדזשעלעס פאַנאַנדערגע־בליהט א היבשער אידישער ישוב, וואָס האָט אָנגעהויבען צו מאַכען שבת פאַר זיך אַליין, און אויפגעבויט א רייע אידישע אינסטיטוציע מיט וועלכע יעדער אידי־שער ישוב מעג זיך איבערנעהמען. דעם בעסטען אויסדרוק פון אידישער עקשנות האָט די אידישע לאָם אַנדזשעלעס פאַר־הערפערט אין איינער פון אונזערע שעהנ־סטע נאַציאָנאַלע אינסטיטוציעס — דעם לאָם אַנדזשעלעס'ער אידישען סאַנאַטאָ־ריום און עקס פיישענטס האוס, וואו עס געפינען זיך טאָג־טעגליך 220 נפשות — קאָנסאָמפּטיוו קראַנקע מענשען, וואָס קו־מען אַהער פון גאַנץ אַמעריקע און קאַ־נאַדע.

די גוטע ציטען פון „גאָלדענע גלי־קען" זענען שוין אָבער לייידער פון לאַנג (פאַראיבער; דער ליסט פון אַפּליקאַנטען פון דעם 5. א. סאַנאַטאָריום און עקס פיי־שענטס האוס פאַרגרעסערט זיך טאָג־טעג־ליך און די איבער 500 פאַציענטען וואָס ווערען יעהרליך באַהאַנדעלט אין די דער־מאָנעט עוואַלוואַציעס־אַנשטאַלטען, ווילען אַוו־דאַרפען עסען און קריגען די נויטיגע מע־דיצינישע באַהאַנדלונג ניט נאָר פאַר־זייערע קראַנקע לונגען, נאָר אויך פאַר אַלע אַנדערע חולאַי'ן וואָס אַנטוויקלען זיך ביי זיי מיט דער צייט.

דער קריזיס וואָס האָט אַלעמען אָהן אויסגעהאַט באַריהרט, האָט ניט נאָר ניט אויסגעמידערט דעם 5. א. סאַנאַטאָריום און עקס פיישענטס האוס, נאָר זיי הויפּטזעכ־ליך אוועקגעשטעלט אין אַזאַ פאַרצווייי־פעלטער לאַגע, וועגן זיי מוזען לעבען פון מאָל, ווען די האַנט איז ניט קרעפטיג גע־נוג דאָס מויל צו דערלאַנגען... די חובות וואָקסען פון טאָג צו טאָג — 92 טויזענט דאָלאַר איז מען שולדיג אַן „אָפענע אַקאַונט" — און דאָס טראַנשטסט פון אַלץ איז, וואָס עס מערקט זיך ניט קיין סימן פון אַן עקאָנאָמישען אומציים וואָס דאָל די צווילינג אַנשטאַלטען אַרויספיה־רען פון דער פאַרצווייפעלטער לאַגע אין וועלכער זיי געפינען זיך.

„אַז א מענש טרינקט זיך, — לויט אַן אידיש פאָלקס־וואָרט — כאַפּט ער זיך אָן אַן א שטרוי", און אַז אַן אינסטיטו־ציע ווערט — עקאָנאָמיש — אַריינגע־וואָרפען אין פאַרצווייפלונג, איז זי גע־צוואונגען צו טאָן אַלץ וואָס ס'איז מעג־ליך, זיך צו ראַטעווען פון אונטערגאַנג, און די אינטערעסען פון די קראַנקע פאַ־ציענטען — צוליעב וועלכע זי האָט זיך אָרגאַניזירט. האָט זי פאַרוואָלטונג פון דעם פ. א. סאַנאַטאָריום און עקס פיי־שענטס האוס פאַרוואָרפען א נעץ אויף אַלע פראָנטען, אין אַן הערעאישען קאַמף פאַר דער עקזיסטענץ פון דער אינטר־טוציע. קאָמיטעט האָבען זיך אָרגאַניזירט, און קאָמפּיינס מיט דעם סלאָגאַן: „ראַ־טעוועט דעם סאַנאַטאָריום", האָבען זיך אָנגעהויבען און האַלטען נאָך איצט אויך אָן. און דאָ איז געשען א פאַל וואָס קלינגט ווי א לעגענדע, און ווערט באַ־וואונדערט פון יעדען איינעם וואָס איז דערמיט באַקאַנט.

דאָס איז די מעשה:—

די אָנגעשטעלטע אין דעם סאַנאַ־טאָריום, די דאָקטוירים, נוירסעס און אַלע אַרויסהעלפערס — האָבען זיך פריי־וויליג אָרגאַניזירט אין א „ראַטעוועט דעם סאַנאַטאָריום" קאָמיטעט. חוץ זייערע איינענע ביישטייערונגען האָט יעדער איי־נער פון זיי, פריוויליג זיך אונטערגענו־מען, צו שאַפען א באַשטימטען מינימום צווישען זיינע פריינט, איינענע און באַ־קאַנטע, פאַר דעם 5. א. סאַנאַטאָריום.

צווישען די אָנגעשטעלטע אין דעם 5. א. סאַנאַטאָריום געפינען זיך אויך עס־ליכע גויים. דער 5. א. סאַנאַטאָריום האָט אויך א פּאָלטער און דעירי פאַרם", וואָס פּראָדוצירט מילך, אייער און עהנליכע פּראָדוקטען, פאַר דעם פירעקסטען נוצען פון די פאַציענטען. דער פאַרוואַלטער פון דער פאַרם איז — א גוי, זיין נאָמען איז — דזשאָן אָרמסטראָנג. אָט דער דזשאָן אָרמסטראָנג איז ניט נאָר א גו־טער פאַרוואַלטער פון דעם פאַרם, נאָר קאָנטיג אויך א גוטער מענש. האָט ער אַליין ביינעשטייערט צו דעם „ראַטעוועט דעם סאַנאַטאָריום"־פאָנד, 176 דאָלאַר, און אויף זיין באַשיידענעם אופן אָנגע־נאָגענען מיט זיין טעלעפאָן רוטינע אַר־בייט. אין א שעהנעם פרייהאָרענען נע־שעהט אַבער אַן אומגליק, איינע פון די פרעמדע אַרבייטער, מיט דעם נאָמען: „ראַ־טעוועט דעם סאַנאַטאָריום", האָבען זיך אָנגעהויבען און האַלטען נאָך איצט אויך אָן. און דאָ איז געשען א פאַל וואָס וואונדערט פון יעדען איינעם וואָס איז דערמיט באַקאַנט.

דאָס איז די מעשה:—

אַן אָנגעשטעלטער אין דעם סאַנאַ־טאָריום, נאָמען דזשאָן אָרמסטראָנג, איז אַוועק פון דער אַרבייט. דאָרטן האָט דער פאָרמאַן, מר. אָרמסטראָנג, אַן אונפאַל געהאַט מיט אַ מאַשין, און דער דאָקטער האָט אים אַוועקגעשיקט אין דער נאָענטער שפּיטאָל, אין אַן אַנדערן אָרט פון דער שטאָט. אין דער שפּיטאָל האָט מען אים אָפּגעשניטן אַ פיס, אַן אָפּגעשניטן אַ פיס, אַן אָפּגעשניטן אַ פיס, אַן